

Respublika günü münasibətilə keçirilən təntənəli yığıncaqda

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi

Respublika Sarayı

27 may 1995-ci il

- Hörmətli həmvətənlər, bacılar və qardaşlar!

Hörmətli qonaqlar, xanımlar və cənablar!

Sizi, Azərbaycan xalqını, bütün Azərbaycan vətəndaşlarını bu bayram – Respublika günü münasibətilə ürəkdən təbrik edir, ölkəmizə sülh, əmin-amanlıq, xoşbəxtlik arzulayıram.

Yetmiş yeddi il öncə, 1918-ci il mayın 28-də ilk dəfə Azərbaycan torpağında Azərbaycan Demokratik Respublikası yarandı. Bu, tarixi bir hadisədir. Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaranması əsrimizin əvvəlindən Azərbaycan xalqında, onun mütəfəkkir insanlarında oyanmış müstəqillik, milli azadlıq ideyalarının, arzularının, istəklərinin həyata keçirilməsi idi.

Azərbaycan Demokratik Respublikası gərgin bir tarixi dövrdə yaranmışdır. Çar üsulidarəsi devrildikdən, Rusiya imperiyası dağıldıqdan sonra Rusiyanın ərazisində gedən proseslər cürbəcür dəyişikliklər meydana çıxarmışdı və bunların nəticəsində də Azərbaycanda demokratik respublika yaranmış, Azərbaycanı müstəqil bir dövlət kimi tanımaq imkanı olmuşdur. Demokratik respublikanın yaranması Azərbaycanın müstəqilliyini ilk dəfə olaraq dünyaya nümayiş etdirdi. Azərbaycan xalqının öz dövlətçiliyinə nə qədər bağlı olduğunu əks etdirdi.

Azərbaycan Demokratik Respublikasının ömrü az oldu. İyirmi üç aydan sonra o, süqut etdi. Ancaq demokratik respublikanın yaranması, mürəkkəb tarixi proseslər içərisində görülən işlər xalqımızın gələcək həyatında, tarixində böyük iz buraxdı. Azərbaycan Demokratik Respublikası ilk dəfə milli azadlıq, müstəqillik toxumlarını bütün Azərbaycana səpdi. Bu toxumlar uzun müddətdən sonra cücərdi, boy atdı və nəhayət, 1991-ci ildə Azərbaycan yenidən öz dövlət müstəqilliyini əldə etdi. Ona görə də Azərbaycan Demokratik Respublikasının fəaliyyəti ölkəmizin, xalqımızın tarixində parlaq bir səhifədir və biz bu günü bayram kimi – Respublika günü kimi qeyd edirik. Biz o günlərə, aylara, o dövrə böyük hörmət və ehtiram bəsləyirik.

Bu gün, Respublika günü bayramında Azərbaycanda ilk demokratik respublikanın yaradılmasında fəaliyyət göstərənlərin hamısını, xüsusən Azərbaycan Demokratik Respublikasının başçıları Məmməd Əmin Rəsulzadəni, Fətəli xan Xoyskini, Əlimərdan bəy Topçubaşovunu, Nəsim bəy Usubbəyovunu və başqalarını böyük hörmət və ehtiramla, minnətdarlıqla yad edirik. Onların fəaliyyəti, gördüyü işlər xalqımızın xatirəsində əbədi yaşayacaqdır.

Demokratik respublika süquta uğrayandan sonra xalqımız yetmiş illik bir dövr yaşamışdır. Bu dövr XX əsrin çox hissəsini təşkil edir, Azərbaycan xalqının tarixinin böyük bir dövrüdür. Həmin dövr təkcə Azərbaycan üçün yox, keçmişdə Rusiya imperiyasına, sonra isə Sovetlər İttifaqına daxil olan bütün xalqlar, bütün respublikalar üçün mürəkkəb, ağır, çətin ictimai-siyasi proseslər, dəyişikliklər dövrü olmuşdur. Biz bu dövrü də yaşamışıq. Bu dövrün ziddiyyətləri də var, böyük bəhrələri, müsbət nəticələri də var. Bu, bizim tariximizdir, Azərbaycan xalqının bir neçə nəslinin yaşadığı, qurub-yaratdığı bir dövrüdür. Biz bunu həmişə qiymətləndirməliyik, daim dərk etməliyik.

Qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Demokratik Respublikasının süqutundan sonra ölkəmiz kommunist hakimiyyəti altında yaşamışdır. Ancaq 1920-ci il aprelin 28-dən 1922-ci il dekabrın 30-dək olan müddətdə də Azərbaycan müstəqil respublika olmuşdur. O zaman müstəqillik tam deyildi, məhdud idi, kommunist rejiminin təsiri altında idi. Amma hər halda,

Azərbaycan müstəqil olmuşdur. Bunu da qeyd etmək lazımdır. Heç vaxt unutmaz ki, ilk dəfə, 1918-ci ildə Azərbaycanda yaranmış demokratik respublika demokratik dövlət kimi süqut etsə də, respublika yaşamışdır. O vaxtdan bəri bizim respublikamız yaşayır. 1922-ci il dekabrın 30-da Sovetlər İttifaqı yaranana qədər Azərbaycan Respublikası müstəqil fəaliyyət göstərmişdir. Doğrudur, o vaxt kommunist ideologiyası tətbiq olunurdu, çox gərgin proseslər, dəyişikliklər gedirdi. O vaxt xalqımızın həyatı çox ağır idi, repressiyalar, çətinliklər dövrü idi. Amma eyni zamanda respublikamız olmuşdur. Respublikamızda vicdanlı, namuslu, xalqını sevən insanlar olmuş, onlar bu çətin dövrdə respublikanı yaşatmışlar.

Sonra isə, dediyim kimi, Azərbaycan Sovetlər İttifaqının tərkibində idi. Bu dövrdə də respublikamız olmuşdur. Həmin dövrdə Azərbaycan müstəqil deyildi, müstəqil surətdə xarici əlaqələr yaratmaq imkanı yox idi. Ancaq respublikamız, onun parlamenti, dövlət bayrağı, dövlət himni var idi. Bir sözlə, respublikamızın dövlətçiliyi olmuşdur. Yəni 1918-ci ildə yaranmış dövlətçilik, ideologiya dəyişikliyinə baxmayaraq, yaşamış, davam etmiş və nəhayət, 1991-ci ilin sonunda dünyada və o vaxt Sovetlər İttifaqında gedən tarixi, ictimai-siyasi proseslər nəticəsində SSRİ dağıldığına görə Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə etmişdi. 1991-ci ilin oktyabrında dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiya Aktı qəbul edilmiş, həmin il dekabrın 30-da referendum keçirilmiş və Azərbaycan müstəqil dövlət kimi dünyaya elan olunmuşdur.

O vaxtdan indiyədək biz müstəqil dövlət kimi yaşayırıq. Azərbaycanın müstəqilliyi beynəlxalq aləmdə tanınmış, dünya dövlətləri tərəfindən qəbul edilmişdir. Azərbaycan beynəlxalq təşkilatların əksəriyyətinin üzvüdür, Birləşmiş Millətlər Təşkilatına daxildir. Bir çox ölkələrlə qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr yaradılmışdır. Dünyanın bir çox ölkəsi ilə bizim diplomatik münasibətlərimiz var. Bir çox böyük dövlətlərlə dövlətlərarası müqavilələr, sazişlər imzalanmışdır. Azərbaycan müstəqil dövlət kimi yaşayır, yaşayacaq və bu gün – Respublika günündə mən bir daha bəyan edirəm ki, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi, milli azadlığı əbədidir və əbədi olacaqdır.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi dövrü ağır, çətin bir dövrdür. Bunun səbəbləri məlumdur: bir tərəfdən Azərbaycana qarşı Ermənistanın yeddi il davam edən təcavüzü, ikinci tərəfdən ölkədə gedən ictimai-siyasi proseslər, iqtisadiyyatda, sosial həyatda, dövlət quruculuğunda zəruri olan dəyişikliklər. Bütün bunlar keçmiş Sovetlər İttifaqına daxil olmuş, indi müstəqil dövlət kimi yaşayan respublikaların hamısında çətin bir böhran dövrü yaratmışdır. Biz bu dövrü yaşayırıq, bu dövrü keçirik və keçməliyik. Əgər bu dövrü keçməsək, istədiyimizə nail ola, müstəqil dövlət kimi daim yaşaya bilməyəcəyik.

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, bizim müstəqil dövlət kimi yaşamağımız üçün keçmişdə, yəni əsrin 20-ci ilindən indiyə qədər Azərbaycanın keçdiyi tarixi yol ölkəmizin bugünkü müstəqilliyinin əsasını yaratmışdır. Bunu mütləq qeyd etməliyik, heç vaxt unutmamalıyıq. Tariximizə heç vaxt xor baxmamalıyıq, tariximizi qiymətləndirməliyik, kiçik bir müsbət hadisəni də unutmamalıyıq. Çünki tariximiz zəngindir, eyni zamanda çox əzab-əziyyətli tarixdir. Xalqımız əsrlər boyu böyük sınaqlardan, çətinliklərdən keçmiş, ancaq öz mənliliyini, milliliyini, öz dilini itirməmişdir. Ona görə də tarixi təhrif etmək xəstəliyi, – bu, keçən dövrə qədər bizdə var idi və təəssüflər olsun, indi də mövcuddur, – aradan götürülməlidir. Biz bundan xilas olmalıyıq. Tariximizin hər bir səhifəsi – istər lap qədim dövrə, orta əsrlərə, istərsə də XIX əsrə, XX əsrə aid olsun, – bizim üçün qiymətlidir.

Biz XX əsrin son illərini yaşayırıq. Əsrin əvvəlinə nəzər salsaq, o vaxtdan başlayan proseslər, milli azadlığa, müstəqilliyə yönəldilmiş proseslər ancaq və ancaq XX əsrin sonunda müəyyən qədər məqsədə yetmək səviyyəsinə gəlib çatmışdır. Görürsünüz, bunlar asan deyil, ağır, çətin proseslərdir. Ona görə də tariximizə hörmətlə, ehtiramla yanaşmaq lazımdır. Bu baxımdan Azərbaycanda müstəqil dövlətçilik əldə olunana qədər keçilən tarixi yol şərəfli, böyük yoldur. Şübhəsiz, bu yolun qara səhifələri, repressiya dövrü, insan azadlıqlarının məhdudlaşdırılması, bu azadlıqların insanların əlindən alınması, adamların böyük əzab-əziyyətlərə salınması dövrü də var. Bunlar da unudula bilməz. Biz bunları da yadda saxlamalıyıq ki, həyatımızda bir də təkrar olunmasın.

Ancaq bu dövrün parlaq səhifələri, mərhələləri, gözəl nəticələri də var. Bunları da heç vaxt unuda bilmərik. Xalqımız bu dövrdə – XX əsrin əvvəlindən indiyədək çox şərəfli bir yol keçmişdir. Bu yol da ondan ibarətdir ki, xalqımızın mədəni, təhsil səviyyəsi artmış, mədəniyyətimiz yüksəlmiş, elmimiz, böyük iqtisadi potensialımız yaranmışdır. Xalqımızın həyat tərzində, dünyagörüşündə böyük dəyişikliklər əmələ gəlmiş, böyük bir siyasi-ictimai proses başlanmışdır. Bunlar hamısı keçdiyimiz dövrün, onun mərhələlərinin bəhrəsi, nəticəsidir.

Bu gün çox şey demək olar. Ancaq bayram günüdür, hamısını deməyə ehtiyac yoxdur. Onu demək lazımdır ki, respublikamızın bütün əhalisi, vətəndaşları savadlıdır, böyük bir hissəsi ali təhsillidir. Universitetlər, ali məktəblər fəaliyyət göstərir. Əgər 1919-cu ildə Azərbaycanda ilk universitet yarandısa sonrakı dövrlərdə onlarca ali və orta ixtisas məktəbləri, ümumtəhsil məktəbləri yarandı. İnsanlarımız təhsil aldı, elmə, mədəniyyətə bağlandı. Biz bu il Azərbaycan Elmlər Akademiyasının 50 illik yubileyini qeyd edirik. Bu, dərin iftixar hissi doğurur ki, Azərbaycanın böyük elmi yaranmışdır. Bu elm dünya elmi sırasında özünəməxsus yer tutmuşdur. Azərbaycanın dünyada tanınmış alimləri yaranmış, onlar dünya elminə, mədəniyyətinə böyük töhfələr vermiş, bunları zənginləşdirmişlər.

Azərbaycanın mədəniyyəti öz milliliyini saxlayaraq, bu zəmin əsasında klassik mədəniyyət səviyyəsinə gəlib çatmışdır. Ədəbiyyatımız, incəsənətimiz – rəssamlıq, heykəltəraşlıq məktəbimiz, musiqimiz, teatr mədəniyyətimiz dünya səviyyəsində yüksək zirvələrə qalxmışdır. İndi biz müstəqillik əldə etdikdən, sərbədlərimiz açııldıqdan sonra, xalqımız bütün ölkələrə azad, asudə gedib-gəlmək imkanı qazandıqdan sonra müqayisə edə bilir və görürük ki, harada nə var və Azərbaycanın elmi, xalqımızın təhsil səviyyəsi, mədəni səviyyəsi – bir sözlə, Azərbaycanın mədəniyyəti hansı səviyyədədir. Bunlar hamısı böyük iftixar hissi doğurur. Bütün bunlar milli sərvətimizdir, Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini təmin etmək üçün, müstəqil dövlət kimi yaşamağımız üçün böyük zəmindir.

O dövrlərdə yaranmış iqtisadi potensial da bizim böyük sərvətimizdir. Bu sərvət də Azərbaycanın tam sərbəst, heç bir dövlətdən asılı olmayaraq yaşamasına imkan verir. Güman edirəm ki, biz müstəqilliyimizi tam bərqərar etdikdən və qarşıda duran vəzifələri həyata keçirdikdən sonra ölkəmizin bu iqtisadi potensialının bəhrələrini Azərbaycanın hər bir vətəndaşı görəcək və bunun sayəsində şən, firavan yaşayacaqdır.

Ancaq müstəqillik əldə etdiyimiz gündən indiyə qədər biz böyük iqtisadi, sosial, siyasi böhran içərisində yaşayırıq. Bunu da deməli, etiraf etməliyik. Ona görə deməliyik ki, bu dövrü birlikdə, əl-əl verərək müvəffəqiyyətlə keçməyə nail ola bilək. Bu böhranın səbəbi bir tərəfdən Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü, ikinci tərəfdən isə ölkəmizin daxilində gedən ictimai-siyasi proseslər, iqtisadiyyatdakı zəruri dəyişikliklər, eyni zamanda, şübhəsiz ki, daxili həyatımızda olan bəzi qarışıqlıqlar və bu qarışıqlığı salmaq istəyən bəzi qüvvələrdir. Bunlar hamısı bu günümüzün reallığıdır.

Ancaq mən bu bayram günündə tam qətiyyətlə deyə bilərəm ki, Azərbaycan xalqı keçmişdə bütün böyük sınaqlardan çıxdığı kimi, bu sınaqlardan da çıxacaq, bu dövrü də yaşayacaqdır, nə qədər itkilər, qurbanlar vermiş olsaq da, bu dövrü müvəffəqiyyətlə keçəcəyik və xalqımız geniş müstəqillik yolu ilə irəliyə gedəcəkdir. Mən buna tam əminəm və bu gün bunu bir daha bəyan edirəm.

Bizim ən böyük problemimiz Ermənistanın təcavüzüdür. Bu təcavüz bizə böyük bəlalar gətirmişdir, böyük itkilər, şəhidlər vermişik. Azərbaycanın qəhrəman, cəsur oğulları öz Vətəninə, torpağını qoruyaraq həyatlarını qurban vermişlər. Bir ildən çoxdur ki, atəş kəsilmişdir. Bu, bizim apardığımız siyasətin, danışıqların, beynəlxalq təşkilatlarla gördüyümüz işin, böyük dövlətlərlə əlaqələrimizin və onlarla apardığımız işlərin nəticəsidir. Bu, müsbət haldır və biz onu qiymətləndirməliyik. Ancaq xalqımızın verdiyi şəhidləri heç vaxt unuda bilmərik. Torpaqlarımızın müdafiəsi, suverenliyimiz, milli müstəqilliyimiz, dövlət müstəqilliyimiz uğrunda həyatlarını qurban vermiş adamları heç vaxt unutmamışıq və unuda bilmərik. Onların xatirəsi bu gün də qəlbimizdədir, onların ruhu bu gün də bizimlədir. Bu gün, bu bayram günündə də rica edirəm ki, Azərbaycan dövlətinin, torpaqlarımızın müdafiəsində canlarından keçmiş oğullarımızın, vətəndaşlarımızın xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad edək.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin.

Bir il davam edən atəşkəs onu sübut edir ki, Ermənistan ilə Azərbaycan arasındakı münaqişəni sülh yolu ilə həll etmək mümkündür. Biz bu yolla gedirik. Hərbi əməliyyatların bir daha başlanmasını istəmirik, sülh yolu ilə gedirik. Doğrudur, bu, bizim üçün ağır, çətin yoldur. İtkilər vermişik, ərazimizin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. Bu ərazilərdən zorla qovulmuş bir milyondan artıq vətəndaşımız, soydaşlarımız qaçqın vəziyyətindədir. Çoxları çadırlarda yaşayır, ağır həyat təzi keçirir. Bunlar hamısı bizim üçün ağır yaradır, sızıldayan, qaysaqılanmayan yaradır. Bu yaralarla yaşayırıq.

Ancaq bütün bu çətinliklərə, itkilərə, bizə dəymiş zərərlərə baxmayaraq, biz sülhsevər millət, xalqıq. Biz yenə də məsələni sülh yolu ilə həll etmək, danışıqlar aparmaq, bunları davam etdirmək istəyirik. Bu sahədə öz tərəfimizdən lazımı addımlar atmışıq və yenə atırıq.

Bilirsiniz ki, bu məsələnin həll olunması üçün keçən ilin dekabrında ATƏT-in Budapeşt Zirvə toplantısı ATƏT çərçivəsində danışıqlar aparılması, Minsk qrupunun fəaliyyəti haqqında qətnamə qəbul etmişdir. Minsk qrupunun fəaliyyəti nəticəsində Böyük Sülh Sazişinin əldə olunması nəzərdə tutulmuş və bundan ötrü münaqişə zonasına çoxmillətli beynəlxalq sülhü mühafizə qüvvələrinin göndərilməsi qərara alınmışdır. Minsk qrupu çərçivəsində danışıqlar gedir. Moskvada danışıqların bir mərhələsi başa çatmışdır, kiçik də olsa, müəyyən bir irəliləyiş var. Müəyyən ümidlər görünür. Danışıqların ikinci mərhələsi iyunun 15-də Helsinkidə başlanacaqdır. Biz bu danışıqlara hazırlaşırıq. Öz mövqelərimizi bilirik və prinsipial mövqelərimizdən heç vaxt geri çəkilməyəcəyik. Eyni zamanda biz əməli mövqe tuturuq, bəzi güzəştlərə də gedirik ki, məsələni sülh yolu ilə həll edək. Ancaq bütün bu məsələlərin həll olunmasında bir dəyişməz prinsip var. Bu, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün, sərhədlərinin toxunulmazlığının təmin olunması prinsipidir. Bu, bizim üçün əsas prinsipdir və ondan bir millimetr də olsun geriyyə çəkilə bilmərik. Biz məsələnin bu prinsip əsasında sülh yolu ilə həllinə nail olmağa çalışırıq.

Bilirsiniz və hamıya məlumdur ki, Şuşa və Laçın rayonlarının azad olunması bu təkliflərin içərisində xüsusi yer tutur. Həmin rayonların, Dağlıq Qarabağ ətrafındakı işğal olunmuş rayonlarımızın azad edilməsi işin birinci mərhələsidir və biz bunun əsasında Böyük Sülh Müqaviləsinin bağlanmasına hazırıq. Bu işimizi davam etdirəcəyik. Sizi əmin etmək istəyirəm, şəxsən bir prezident kimi mən bu sahədə bütün imkanlardan istifadə edirəm və etməyə çalışıram. Biz bundan sonra da çalışacağıq ki, birillik atəşkəs əbədi olsun, bir daha müharibəyə qayıtmayaq, məsələlərimizi sülh yolu ilə həll edək. Ancaq Azərbaycanın suverenliyi, ərazi bütövlüyü təmin olunsun, müstəqilliyi möhkəmlənsin, qaçqın düşmüş vətəndaşlarımız öz yerlərinə, yurdlarına, obalarına qayıtsın və biz quruculuq işi ilə məşğul olaq. Bu, qarşımızda duran əsas vəzifədir və biz bunu həll edirik.

Dövlətçiliyimizi, müstəqilliyimizi möhkəmləndirmək üçün qarşımızda bir çox başqa mühüm vəzifələr də durur. Bunlarla da məşğul oluruq. Ümumiyyətlə götürsək, bu vəzifələr dövlətçiliyi möhkəmləndirmək üçün islahatlar keçirməkdən, iqtisadi, siyasi-ictimai sahələrdə islahatlar aparmaqdan, respublikamızda həqiqi demokratik dövlət qurmaqdan, cəmiyyətimizi tam demokratik bir cəmiyyətə çevirməkdən, insan hüquqlarının qorunmasını, adamların azad-əsudə yaşamasını təmin etməkdən ibarətdir. Bu sahədə böyük işlər görülür və belə hesab edirəm ki, 1995-ci il bu vəzifələrin həyata keçirilməsi sahəsində çox həlledici il olacaqdır. Bunların çoxu bu il həll ediləcəkdir.

İqtisadiyyatda yaxşı nəticələr əldə olunması yalnız və yalnız bu sahədə islahatların keçirilməsi ilə bağlıdır. Biz bu barədə qanunlar qəbul etmişik. İndi bunların icra edilməsi prosesi başlanmışdır. Bu proses sürətlə davam etdirilməlidir. Özəlləşdirmə proqramı hazırlanmışdır, biz ona baxırıq. Beynəlxalq Valyuta Fondunun, Dünya Bankının nümayəndələri də bu günlərdə Parisdə həmin proqramın layihəsinə baxacaqlar. Biz bu layihəni müzakirə edəcək və özəlləşdirməyə gedəcəyik, iqtisadi islahatları aparacağıq.

Respublikamızda demokratiyanı bərqərar etmək, inkişaf etdirmək üçün demokratiyaya xas olan tədbirlərin hamısı həyata keçirilir və keçiriləcəkdir. Qarşıda duran əsas vəzifələrdən biri bu il parlament seçkilərinin keçirilməsidir. Payızda, güman edirəm ki, oktyabrda respublikanın

yeni parlamenti seçiləcəkdir. Seçkilər tam demokratik prinsiplər, çoxpartiyalı sistem əsasında aparılacaqdır. Seçkilər elə keçiriləcək ki, hər bir vətəndaş bu tədbirdə tam azad, sərbəst iştirak edə bilsin, seçib-seçilmək hüququnu tam həyata keçirə bilsin. Buna hamı əmin ola bilər. Heç kəs buna şübhə etməsin. Biz bu yolla gedirik. Ona görə də heç bir əyintiyə, dəyişikliyə yol verməyəcəyik. Ona görə də heç kəs buna şübhə etməsin və gördüyümüz işləri ləkələməyə çalışmasın.

Bu il ümumxalq referendumu yolu ilə Azərbaycanın ilk demokratik Konstitusiyası qəbul olunacaqdır. İndi layihə hazırlanır, biz onu iki-üç dəfə müzakirə edəcəyik. Konstitusiya elə bir sənəddir ki, o, bir neçə il üçün yox, on illər üçün, bəlkə də, – əgər doğrudan da hüquqi, güclü bir dövlət olsa, – yüz illər üçün yazılır. Biz boynumuza tarixi məsuliyyət götürmüşük: ilk dəfə müstəqil Azərbaycan dövlətinin demokratik Konstitusiyasını yaradıırıq. Bu, asan iş deyildir. Ancaq biz bunu edəcəyik, buna nail olacağıq. Şübhəsiz ki, bunu hamımız birlikdə, ümumxalq referendumu vasitəsilə edəcəyik.

İndi iqtisadiyyatda ağır, çətin bir dövr yaşayırıq. İslahatlar, iqtisadiyyatın sərbəstləşdirilməsi prosesi, şübhəsiz ki, bəzi çətinliklər, dəyişikliklər insanların həyat tərzində çətinlik yaradır. Kasıblıq artır, bəzi təbəqələr, xüsusən işsizlər, qaçqınlar çox ağır vəziyyətdə yaşayır. Biz bunların hamısını dərk edirik və bütün imkanlardan istifadə edərək həmin təbəqələrə kömək etməyə, ümumiyyətlə, xalqımızı, cəmiyyətimizi indiki ağır mərhələdən çıxarmağa çalışırıq.

Bunun üçün biz beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edirik. Azərbaycanda demokratik proseslərin, iqtisadiyyatda sərbəstləşdirmə prosesinin getməsi və demokratik islahatların həyata keçirilməsi beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qəbul olunmuşdur. Onlar bunu görür, müşahidə edir və təsdiq edirlər. Ona görə də biz bu beynəlxalq təşkilatlar vasitəsilə artıq müəyyən yardımlar almağa nail olmuşuq. İndi bizim böyük bir nümayəndə heyətimiz – baş nazir, bir neçə nazirimiz Parisdədir. Beynəlxalq Valyuta Fondunda, Dünya Bankında, Avropa Birliyində Azərbaycanın təkliflərini irəli sürür, müzakirə edirlər. Güman edirəm ki, bunlar da öz müsbət nəticələrini verəcəkdir.

Biz iqtisadiyyatı, idxal-ixrac əməliyyatlarını sərbəstləşdirərək, ölkəmizi bütün dünya iqtisadiyyatına tam açaraq, xarici investisiyaların gəlməsinə şərait yaradaraq eyni zamanda müəyyən çətinliklərlə rastlaşırıq. Bu çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün beynəlxalq təşkilatların, o cümlədən maliyyə təşkilatlarının köməyinə ehtiyacımız var. Onlar da bu köməyi Azərbaycanda məhz islahatların həyata keçirilməsi, xarici investisiyaların ölkəmizə gəlməsi üçün edirlər və edəcəklər. Güman edirəm ki, bunlardan da istifadə edərək Azərbaycan iqtisadiyyatını yeni bir mərhələyə qaldıracağıq.

Keçən ilin sentyabrında imzalanmış neft müqaviləsi buna əyani sübutdur. Artıq onu "Əsrin müqaviləsi" adlandırmışlar. Bir neçə gün öncə Azərbaycanda neft-qaz sənayesinə həsr olunmuş ikinci beynəlxalq sərgi keçirildi. Sərgidə dünyanın 165 iri şirkəti iştirak edirdi. Onlar dünyanın 13 böyük dövlətini təmsil edirdi. Bu, bizim ictimai, siyasi və iqtisadi həyatımızda böyük bir hadisədir.

Bilirsiniz ki, bu sərgi sadəcə şirkətlərin iştirakı ilə yox, böyük dövlətlərin, Azərbaycanın neft yataqlarına maraq göstərən dövlətlərin yüksək vəzifəli nümayəndələrinin iştirakı ilə keçdi. ABŞ-ın, Böyük Britaniyanın, Norveçin, Türkiyənin energetika nazirləri, Qazaxıstanın energetika nazirinin müavini bu sərgidə iştirak etdilər, çıxış etdilər, sözlərini dedilər, Azərbaycanın bu günü və gələcəyini, ölkəmizin neft sənayesinin problemlərini bərabər müzakirə etdik.

Mən dünən Minsk şəhərində idim. Orada Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələrinin dövlət başçılarından növbəti toplantısı keçirilirdi. Bir çox mühüm məsələlər müzakirə edildi, bu məsələlər barədə qərarlar qəbul olundu. Respublikamızın müstəqilliyinə zərər gətirməyən qərarlarla biz razılaşıırıq və onları təsdiq edirik, imza atırıq. Ümumiyyətlə, Müstəqil Dövlətlər Birliyi ilə əməkdaşlığın Azərbaycan üçün çox böyük əhəmiyyəti var. Biz bu əməkdaşlığı qiymətləndiririk.

Dünən orada MDB ölkələrinin dövlət başçıları, prezidentləri ilə mənim görüşlərim, danışıqlarım oldu. Biz çox faydalı söhbətlər apardıq. O cümlədən, xüsusən Rusiya

Federasiyasının prezidenti cənab Boris Yeltsinlə, Rusiyanın baş naziri cənab Viktor Çernomırdinlə bizim çox maraqlı və əhəmiyyətli söhbətlərimiz, danışıqlarımız oldu. Bunun nəticəsində Rusiyanın energetika naziri Yuri Şafranik sabah respublikamıza gəlir. Biz onunla da neft sənayesi, xüsusən Xəzər dənizində neft yataqlarının istismarı məsələlərini birlikdə müzakirə edəcəyik.

Əziz həmvətənlər, görürsünüz, Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi hər sahədə özünü göstərir. Görürsünüz, Azərbaycan Respublikasının bütün dünya investisiyası üçün açıq olması, ölkəmizin bütün dövlətlərlə bərabər hüquqlu, bərabər səviyyədə danışıq aparmaq imkanı əldə etməsi və bu danışıqlar nəticəsində iqtisadiyyatımızın qarşılıqlı əlaqələrinin yaradılması belə böyük hadisələrə gətirib çıxarır. Yenə də qeyd edirəm, bu günlərdə Bakıda keçirilmiş beynəlxalq neft-qaz sərərgisi böyük hadisədir. Böyük dövlətlərin nazirləri ilə bizim görüşlərimiz böyük hadisədir. Bunların hamısı bir daha sübut edir ki, Azərbaycan müstəqil dövlətdir, öz sərvətlərinin, taleyinin, öz ərazisinin sahibidir və öz taleyini özü istədiyi kimi həll edir. Bundan artıq nailiyyət ola bilməz. Bu, XX əsrdə ən böyük nailiyyətimizdir. Bizim borcumuz odur ki, bu nailiyyəti göz bəbəyi kimi qoruyaq və saxlayaq.

Almaniyanın iqtisadi əməkdaşlıq və inkişaf naziri Karl-Diter Şpranger dünən ölkəmizə, Azərbaycana gəlmişdir. O, bu gün bu salondadır, bayramımızı bizimlə bölüşür, bayramımızda iştirak edir. Bu gün onunla çox maraqlı danışıqlarımız və söhbətlərimiz olub. O, Almaniyanın prezidentindən bizə təbrik, eyni zamanda əlaqələrimizi bir daha təsdiq edən məktub gətirib. O, bu gün bayramımızda iştirak etmək arzusunda olub. Ona görə də biz onu buraya dəvət etmişik. Güman edirəm ki, biz hamımız onu burada dost ölkənin nümayəndəsi kimi salamlamalıyıq.

Bir daha qeyd edirəm, bunlar hamısı həyatımızda yeni bir keyfiyyət şəraiti yaradıb. İnsanlarımızın çoxu həmin insanlardır. İndi gənclər meydana çıxır. Görün, indi həyatımızda nə qədər böyük dəyişikliklər əmələ gəlib, nə qədər böyük, maraqlı hadisələr baş verir. Biz bunları qiymətləndirməliyik, qorunmalıyıq, saxlamalıyıq. Bunun üçün də müstəqilliyimizi saxlamaq, qorumaq üçün daxilimizdə olan vəziyyətə həmişə diqqət yetirməli, fikir verməliyik.

Son iki il ərzində Azərbaycan xalqı, vətəndaşlarımız, respublikamız üç dəfə vətəndaş müharibəsinin astanasında olub. Bilirsiniz ki, müharibə edən bir dövlət, ölkə, Ermənistanın təcavüzünə məruz qalan ölkə, xalq üçün bu, çox ağır bir haldır. Torpaqlarının 20 faizi işğal olunmuş bir ölkə üçün iki il müddətində üç dəfə vətəndaş müharibəsinin astanasına gəlib çıxmaq böyük bir bəladır. Biz bunu deməliyik, etiraf etməliyik. Respublikamızda daxili sabitliyi pozmaq, daxili həyatı qarışdırmaq istəyən adamlara qarşı daha prinsiplial, daha ciddi yanaşmalıyıq.

Biz bu vətəndaş müharibələrindən xilas olduq. 1993-cü ilin iyun ayında, – bu günlərdə iki ili tamam olacaq, – qan töküldü, vətəndaş müharibəsi başlandı. Bunun qarşısı alındı. Belə düşünmək olardı ki, insanlar hansı partiya, təşkilata, qrupa, hansı cəmiyyətə mənsubluqlarından asılı olmayaraq dərk etməli idilər ki, artıq buna yol vermək olmaz. Bunun üçün şərait də yarandı. Ancaq bəziləri yenə də öz təxribatçı hərəkətlərindən, xalqa xəyanət niyyətlərindən əl çəkmədilər.

Bundan sonrakı hadisələr sizə məlumdur: 1994-cü ilin oktyabrında, bu ilin mart ayında dövlət çevrilişinə cəhd. Bilirsiniz, bu il mayın 23-də Bakıda "Xəzərneftqaz – 95" beynəlxalq sərərgisi açılarkən ABŞ-ın energetika naziri xanım Hezl o'Liri ABŞ prezidenti cənab Uilyam Klintonun mənə məktubunu gətirdi. Bu məktub mətbuatda dərc olunub, siz onu oxumusunuz. Çox dəyərli, olduqca dəyərli məktubdur. Mən bu məktubdan ancaq iki-üç kəlməni sizə demək istəyirəm, O yazır ki, mən 1992-ci ildən bəri Azərbaycanı vəba xəstəliyi kimi bürüyən daxili siyasi qarmaqarışlılığı narahatlıqla izləmişəm. Bunu Amerika Birləşmiş Ştatlarının prezidenti yazır. Mən bu barədə fikirlərimi dəfələrlə bəyan etmişəm, ancaq bu sözü tapıb deyə bilməmişəm. Bu, doğrudan da vəba xəstəliyidir. Ona görə ki, bu xəstəlik sirayət edir, yayılır, insanların əxlaqını pozur. Bizi doğrudan da gətirib qarmaqarışlılığa çıxarır.

1993-cü ilin iyun ayında da, ondan sonrakı dövrdə də, 1994-cü ilin oktyabrında dövlət çevrilişinə cəhd göstəriləndə də, 1995-ci ilin martında xəyanətkarlar tərəfindən Azərbaycanda dövlət çevrilişinə cəhd olunanda da xalqımız öz müdriqliyini nümayiş etdirdi. Azərbaycan xalqı

birləşdi, birliyini göstərdi və təxribatçı qüvvələrə, vəzifə hərislərinə, heç bir əsas olmadan, zor gücü, silah gücü ilə, banditliklə, quldurluqla hakimiyyəti ələ keçirməyə çalışan adamlara xalq öz gücünü, öz qüdrətini, mənəviyyatını göstərdi. Bütün bu cəhdlər məhz xalqın gücü ilə dəf edildi, biz bunların qarşısını xalqın gücü ilə aldığımız.

Xalqımız əzab-əziyyətlərə, çətinliklərə dözmüş xalqdır. Bəzən isə içindən özü-özünü didən xalqdır. Ancaq eyni zamanda əyilməz xalqdır. Məhz xalqın birliyi, müdrikliyi nəticəsində biz üç dəfə vətəndaş müharibəsinin qarşısını ala bildik. Ona görə də mən bu gün bütün Azərbaycan xalqına, xüsusən Vətəninə sevən, vətənpərvər, Azərbaycanın müstəqilliyini qorumağa çalışan, onun keşiyində duran adamlara, ölkəmizin müdrik insanlarına, ziyalılarına, ağsaqqallarına, respublikamızın müstəqilliyini qoruyan qəhrəman oğullarına, bütün xalqımıza öz təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirirəm.

Bu dövlət çevrilişi cəhdlərinin qarşısı alındı. İnsanların bəziləri cəmiyyətdən təcrid olunub. Bəziləri həlak olub, bəziləri qaçıb gizləniblər. Bir qismi Moskvaya yığılıb özlərinə sığınacaq tapıb. O mənada yox ki, Moskvada kimsə onlara sığınacaq verib, – bu şəhər çox böyük şəhərdir. Onlar da həmin imkanlardan istifadə ediblər. Ancaq bütün bunlar onlar üçün, heç kəs üçün heç bir nəticə verməyəcəkdir. Bunlar faydasız bir şeydir.

Azərbaycan dövləti möhkəm dövlətdir. Biz Azərbaycanın dövlətçiliyini qorumağa qadirik və bundan sonra da qoruyacağıq.

Günahkarlar, xəyanətkarlar, cinayətkarlar ədalət məhkəməsində öz cəzalarını alacaqlar. Orada-burada qaçıb gizlənənlər, bizə hədə-qorxu gələnlər, yenidən haradasa aranı qarışdırmaq istəyənlər, – onların bəziləri terrorçuluq yolu ilə gedir, – dövlət terroru etmək yoluna düşən adamlar anlasınlar, dərk etsinlər, bilsinlər: onların getdiyi yol çox yanlış, xəyanətkar yoldur, bu yoldan çəkəsinlər. Mən martın 16-da əfv fərmanı vermişdim və elan etmişdim ki, kim bu cinayətkar əməllərindən əl çəkərsə, onları əfv edirəm. Bunu bu gün də deyirəm: bu hərəkətlərdən əl çəksinlər. Ermənistanın təcavüzünün Azərbaycan xalqının, respublikamızın başına gətirdiyi bəlalar bəsdir. Bu, bizim üçün nəinki bu gün, sabah bələdir, gələcək nəsillərimiz üçün də böyük bələdir. Müharibə o qədər dağıntıya, insan tələfatına səbəb olmuş, ailələr o qədər şəhid vermişdir ki, bunların yarası hələ bundan sonra on illər də sızıldayacaq, qaysaqlanmayacaqdır.

Ona görə də insanlar başa düşsünlər ki, respublikamız artıq böyük bir dövlətdir. Bu dövləti biz öz gücümüzlə, vətənpərvər insanların gücü ilə qoruyuruq və qoruyacağıq. Bir prezident kimi mən hər bir vətəndaşın təhlükəsizliyinin, hüquqlarının qorunmasının təminatçısıyam. Ona görə də heç vaxt yol verməyəcəyəm ki, o cür cinayətkarlar haradasa qruplaşsınlar, yenidən təxribat etsinlər. Oradan-buradan səslər gəlir ki, guya haradasa nə isə edəcəklər. Kim isə haradasa çıxış edir, söz deyir. Bunlar əhəmiyyətsiz, mənasız şeylərdir. Onların ən çirkin işi dövlət terrorudur. Bu da bizi qorxutmur. Bunu hamı bilməlidir.

Mən tam əminəm ki, biz respublikamızda əmin-amanlıq yaratmışıq. Əminəm ki, bu əmin-amanlıq bundan sonra günü-gündən daha da möhkəmlənəcək. İctimaiyyətimizdə milli həmrəylik, vətəndaş həmrəyliyi günü-gündən inkişaf edəcək, möhkəmlənəcək. İnsanlar bir-birini daha yaxşı anlamağa başlayacaqlar, daha da yüksələcəklər, daha da ucalacaqlar. Mən əminəm ki, biz bu çətin və ağır yolu birlikdə, bərabər keçəcəyik.

Azərbaycanın bütün vətəndaşları dövlətimiz üçün, bir prezident kimi mənim üçün çox əzizdir. Hər bir vətəndaşın taleyi mənim üçün əzizdir, məni narahat edir, maraqlandırır, düşündürür. Məni xalqımızın taleyi narahat edir, düşündürür. Eyni zamanda mən əminəm ki, biz hamımız birləşib bu çətin yolu məharətlə, şərəflə, uğurla keçəcəyik.

Mən əminəm ki, müstəqil Azərbaycan Respublikası yaşayacaq və demokratiya prinsipləri, insan azadlığı, demokratik iqtisadiyyat sahəsində başqa dövlətlər üçün nümunə olacaqdır. Nə qədər ağır və çətin olsa da biz buna nail olacağıq. Hamımız birlikdə, əl-ələ verərək, bir-birimizə kömək edərək, bir-birimizə dayaq olaraq bu yolu keçəcəyik və buna nail olacağıq.

Sizin hamınızı bu böyük bayram münasibətilə bir daha təbrik edirəm, hər bir Azərbaycan vətəndaşına səadət, xoşbəxtlik arzu edirəm. İşlərinizdə uğurlar arzulayıram. Azərbaycan Respublikasına azad, müstəqil dövlətimizə xoşbəxt gələcək arzu edirəm. Sağ olun.

Respublika günü münasibətilə təntənəli yığıncaqda
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi
(26 may 1996)

Əziz həmvətənlər, bacılar və qardaşlar!
Hörmətli xanımlar və cənablar!

Sizi, bütün Azərbaycan xalqını, vətəndaşlarını milli bayramımız – Respublika günü münasibətilə təbrik edirəm.

1918-ci il mayın 28-də ilk Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin yaranması dünyaya bəyan edildi. Azərbaycan xalqının tarixində böyük və əlamətdar bir hadisə baş verdi. Azərbaycan xalqı öz milli azadlığını, müstəqilliyini əldə etməyə başladı.

İlk demokratik cümhuriyyətin elan edilməsi o zaman Azərbaycana qarşı xaricdən və daxili düşmənlər tərəfindən olan təcavüzlər və o dövrdəki qarmaqarıışıqlar, xalqımızın həyatının gərgin bir şəraitində olmuşdur. Buna görə də ilk Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin, onun hökumətinin fəaliyyəti ağır və çətin bir şəraitdə keçmişdir. 1918-ci ilin sentyabr ayında ilk Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin hökuməti Gəncədən paytaxtımız Bakıya gəlməyə nail olmuş və öz fəaliyyətini davam etdirmişdir.

Müsəlman Şərqində ilk demokratik cümhuriyyətin məhz Azərbaycan torpağında yaranması xalqımızın o dövrdə və o illər ərəfəsində – XIX əsrin sonunda və XX əsrin əvvəllərində milli müstəqillik, azadlıq duyğuları ilə yaşaması ilə bağlıdır. O illərdə xalqımızın qabaqcıl şəxsiyyətləri, mütəfəkkir adamları, ziyalıları xalqımızda milli azadlıq, milli müstəqillik duyğularını gücləndirmiş, milli dirçəliş, milli oyanış əhval-ruhiyyəsini yaymış və bunların hamısı məntiqli olaraq Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin yaranmasına gətirib çıxarmışdır.

Dünyada o zaman gedən proseslər – Birinci dünya müharibəsində Rusiyanın məğlubiyəti və Avropada ümumiyyətlə, dünyada baş vermiş dəyişikliklər – bunlar hamısı Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əldə etməsinə, demokratik cümhuriyyət qurmasına şərait yaratmışdır.

Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin, onun hökumətinin ömrü qısa olmuşdur. Bu cümhuriyyət, hökumət 23 ay ömür sürmüşdür. Ancaq bu qısa zamanda çox böyük işlər görülmüşdür. Ən böyük nailiyyət, tariximizə yazılmış qızıl səhifə ondan ibarətdir ki, çoxəsrlik tariximizdə ilk dəfə Azərbaycan xalqı dövlət müstəqilliyini əldə edə bilmişdir, müstəqillik əhval-ruhiyyəsini hiss edə, dərk edə bilmişdir, müstəqil yaşamaq, öz taleyinin sahibi olmaq duyğularını dərk edə bilmişdir.

Qeyd etdiyim kimi, ilk demokratik cümhuriyyətin hökuməti çox işlər görmüşdür. Azərbaycan torpağında demokratik cümhuriyyətin yaranması dünyaya bəyan edilmiş, dünyanın bir çox dövlətləri ilə əlaqələr qurulmuş, milli müstəqillik prinsipləri əsasında Azərbaycanda dövlət quruculuğu tədbirləri həyata keçirilmiş, ilk Azərbaycan universiteti yaradılmışdır. Bu hökumət Azərbaycanı dünyaya müstəqil dövlət kimi tanıtmışdır.

Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin yaşadığı dövr çox çətin, ziddiyyətli, mürəkkəb dövr olmuşdur. Belə bir ağır şəraitdə görülən işlər və sonrakı nəsillərə, bizə çatan irs ilk Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin tarixi əhəmiyyətini çox gözəl əks etdirir. Məhz bu demokratiya, milli azadlıq, müstəqillik əhval-ruhiyyəsi sonrakı dövrlərdə xalqımızın qəlbində yaşamış və nəhayət, bu əsrin sonunda xalqımızı dövlət müstəqilliyinə gətirib çıxara bilmişdir.

Biz bu gün 28 May gününü böyük iftixar hissi ilə bayram edirik. Bu, Azərbaycan xalqının milli bayramıdır. Məhz ona görə ki, ilk dəfə müstəqil Azərbaycan dövləti, demokratik cümhuriyyəti dünyaya elan olunubdur. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, milli azadlığının gələcəyi üçün böyük əsas, təməl qoyulubdur. Biz bu gün, bu bayram günü o illərdə, ağır və çətin şəraitdə Azərbaycan xalqının qabaqcıl, mütəfəkkir insanların xidmətlərini böyük minnətdarlıq hissi ilə qeyd edirik. İlk Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin qurulmasında, yaşamasında, onun böyük milli irs kimi yaranmasında iştirak edənləri biz bu gün minnətdarlıq hissi ilə qeyd

edirik. Onların xidmətləri Azərbaycanın tarixinə həkk olunub, bu xidmətlər heç vaxt unudulmayacaqdır.

Biz Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin yaranmasında böyük işlər görmüş, xidmətlər göstərmiş Məmməd Əmin Rəsulzadəni, Əlimərdan bəy Topçubaşovu, Fətəli xan Xoyskini, Nəsim bəy Yusifbəyovu və digər dövlət xadimlərini bu gün böyük minnətdarlıq hissi ilə xatırlayırıq və onların xidmətlərinə, Azərbaycan xalqının həyatında, tarixində oynadıqları böyük rola öz hörmət və ehtiramımızı bildiririk.

O zaman yaranmış şərait nəticəsində ilk Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti öz fəaliyyətini sona çatdırdı. Ancaq qeyd etdiyim kimi, o, gələcək nəsillər üçün böyük irs qoydu və xalqımızın bu günü üçün böyük əsas yaratdı. Ondan sonrakı dövrdə Azərbaycan xalqı böyük həyat yolu keçibdir. O yol çox mürəkkəb, ziddiyyətli olubdur. Ancaq eyni zamanda xalqımız bu illəri – 1920-ci ildən 1991-ci ilə qədər olan dövrü yaşamış, o illərdə yaratmış, inkişaf etmiş, respublikamız bu günlərə gəlib çatmışdır.

1920-ci ildən 1929-cu ilin sonunadək olan dövrü də biz heç zaman unutmamalıyıq. O vaxt Azərbaycanda Sovet Sosialist Respublikası yaranmış, fəaliyyət göstərirdi. Bu hökumətə Azərbaycan xalqının böyük oğlu Nəriman Nərimanov rəhbərlik edirdi. Doğrudur, o respublika kommunist ideologiyası əsasında yaranmışdı. İki ildən artıq bir müddətdə müəyyən müstəqillik imkanlarından istifadə edərək Azərbaycan xalqının həyatında böyük rol oynamışdır. 1922-ci ilin sonundan Azərbaycan Respublikası Sovətlər İttifaqının tərkibinə daxil olmuşdur. Qeyd etdiyim kimi, bu dövr çox mürəkkəb, ziddiyyətli dövr – bir tərəfdən hakim rejimin repressiyaları, xalqımızın ənənələrinə, mənəviyyatına göstərilən təzyiqlər, məhrumiyətlər və məhdudiyətlər, ikinci tərəfdən isə, eyni zamanda xalqımızın böyük inkişaf yolu dövrü olmuşdur.

20-ci illərin, 30-cu illərin repressiyaları on minlərlə insanın həyatını məhv etmişdir. On minlərlə azərbaycanlı yurdlarından uzaq yerlərə sürgün olunmuşdur. Onların hüquqları pozulmuş, var-yoxları əllərindən alınmış, Azərbaycan xalqının əsrlər boyu yaratdığı mədəni və mənəvi irsə böyük zərbələr vurulmuşdur. O illərin qurbanları minlərlə, on minlərlə, bəlkə yüz minlərlə olmuşdur. Onların arasında Azərbaycanın görkəmli şəxsləri – Hüseyn Cavid, Mikayıl Müşfiq, Əhməd Cavad, Yusif Vəzir Çəmənəzəminli, Salman Mümtaz və başqa dəyərli insanlar olmuşdur. Eyni zamanda, o dövrdə Azərbaycan xalqının içindən respublikamızın mədəniyyətini, elmini inkişaf etdirən görkəmli simalar çıxmış, yaşamış və yaratmışlar.

O illərin ağırlıqları, çətinlikləri ilə yanaşı, böyük nailiyyətləri də olmuşdur. Ən böyük nailiyyət bundan ibarət olmuşdur ki, xalqımız savadlanmış, onun mədəni səviyyəsi yüksəlmiş, Azərbaycanın böyük elmi yaranmış, respublikamızın milli mədəniyyəti yüksək səviyyəyə qalxmışdır. Azərbaycan öz mədəniyyəti, elmi, yüksək təhsili ilə böyük bəşəri keyfiyyətlərini bütün dünyaya nümayiş etdirə bilmişdir. Bəli, o illərdə böyük itkilərimiz olubdur. Qeyd etdiyim kimi, eyni zamanda o illər mədəniyyətimizdə, ədəbiyyatımızda, elmimizdə böyük şəxsiyyətlər yetişdiribdir. Üzeyir Hacıbəyov, Müslüm Maqomayev kimi dahi bəstəkarlarımız yeni əsərlər yaratmışlar. Cəfər Cabbarlı kimi dahi yazığımız Azərbaycan xalqına böyük ədəbi töhfələr vermişdir. Ədəbiyyatımızda Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Süleyman Rüstəm, Süleyman Rəhimov kimi böyük şəxsiyyətlər yetişmişdir. Alimlərimiz – Mirəsədulla Mirqasımov, Mustafa bəy Topçubaşov, Heydər Hüseynov, Yusif Məmmədəliyev, Mirzə İbrahimov, bir çox başqa alimlər 1945-ci ildə ilk dəfə Azərbaycanın böyük elmini bir yerə yığıb Elmlər Akademiyası yaratmışlar. Bunların hamısı o çətin, ağır illərin eyni zamanda, böyük nailiyyətləridir.

Azərbaycanın bu gün müstəqil yaşaması üçün o illər böyük əsas yaratmışdır. Azərbaycanın iqtisadiyyatı inkişaf etmişdir Azərbaycanda iqtisadi, sənaye potensialı yaranmışdır. Azərbaycanda yeni şəhərlər yaranmış, kəndlər, qəsəbələr abadlaşmış, insanların rifah halı yaxşılaşmışdır. Bunlar hamısı tariximizin həqiqətləridir. Bunlar hamısı bizimdir, Azərbaycanındır. Çoxəsrlik tariximiz də bizimdir, doğma sərvətimizdir.

1918-ci ildə yaranmış ilk Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti də bizim milli sərvətimizdir, tariximizin parlaq səhifəsidir. Ondan sonrakı illər, onilliklər də həyatımızın böyük mərhələləridir, parlaq səhifələridir, xalqımızın böyük nailiyyətləridir. Məhz bunlar hamısı birlikdə indiki müstəqil Azərbaycanın həm iqtisadi, elmi, intellektual, həm də mədəni

potensialını yaradıbdır. Biz bu gün, bu milli bayramı – Respublika gününü qeyd edərkən XX əsrdə xalqımızı irəliyə aparmış, elmimizi, mədəniyyətimizi, iqtisadiyyatımızı inkişaf etdirmiş insanların hamısını böyük hörmət və ehtiram hissi ilə, minnətdarlıqla yad edirik.

1991-ci ildə dünyada, keçmiş SSRİ-də gedən obyektiv ictimai-siyasi proseslərin nəticəsində Sovetlər İttifaqı dağıldı. Bu, zəruriyyətdən doğan bir hadisə idi. Bu, belə də olmalı idi. Bunun nəticəsində Azərbaycan xalqı əsrlərdən-əslərə keçib gələn arzusuna çatdı. 1918-ci ildə dadını duyduğu milli azadlıq, dövlət müstəqilliyi əldə edə bildi. 1991-ci ilin sonunda Azərbaycan Respublikası öz dövlət müstəqilliyini elan etdi. Artıq beşinci ildir ki, biz müstəqil dövlət kimi yaşayırıq. Bu, Azərbaycan xalqının ən böyük nailiyyətidir.

Əgər XX əsrin əvvəlində xalqımız milli azadlıq, dövlət müstəqilliyi yolunda ilk dəfə böyük bir addım atıbsa, XX əsrin sonunda milli azadlığa, dövlət müstəqilliyinə tam nail olubdur. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi bizim tarixi nailiyyətimizdir. Eyni zamanda bu, XX əsrin əvvəlindən sonunadək xalqımızın qəlbində yaşayan hissiyyatların, xalqımızın içində gedən proseslərin məntiqi nəticəsidir.

Dövlət müstəqilliyi bizim əziz nemətimizdir. Bu gün biz 28 May gününü qeyd edərkən Azərbaycanın müstəqillik, istiqlaliyyət bayramını qeyd edirik. Xalqımız bu müstəqilliyi qəbul edib, bundan sonra başqa bir quruluş, dövlət qəbul edə bilməz. Nəhayət, biz öz taleyimizin, ərazimizin, torpaqlarımızın sahibiyik, özümüz özümüzə hakimik. Bu gün, Azərbaycanın milli bayramı günü mən bəyan edirəm ki, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əbədidir, dönməzdir və bizim qarşımızda duran vəzifə dövlət müstəqilliyini qoruyub saxlamaqdan, əbədi etməkdən ibarətdir. Bir prezident kimi bu gün bəyan edirəm ki, bu vəzifəyə, bu məqsədlərə mən daim sadıq olacağam.

Azərbaycan xalqı öz dövlət müstəqilliyini ikinci dəfə də çox ağır və çətin bir şəraitdə əldə edibdir. Azərbaycan 1991-ci ilin sonunda öz dövlət müstəqilliyini elan edən zaman artıq Ermənistan tərəfindən hərbi təcavüz altında idi. Torpaqlarımızın bir qismi artıq işğal olunmuşdu. Bütün azərbaycanlılar Dağlıq Qarabağdan qovulmuşdu. Başqa məntəqələrimiz daim atəş altında idi. Xalqımız öz ərazi bütövlüyünü qoruyub saxlamaq üçün çalışırdı, vuruşurdu. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi məhz belə bir zamanda, dövrdə elan olunubdur. Elə buna görə də Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi elan olunandan indiyədək respublikamız ağır, çətin proseslər içindədir.

Dövlət müstəqilliyimizi qoruyub saxlamaq üçün ən əsas amil Azərbaycanı Ermənistan təcavüzündən xilas etməkdir. Bu təcavüz 8 ildən artıqdır davam edir. Təəssüflər olsun ki, bir çox səbəblərə görə bu təcavüz nəticəsində Azərbaycanın ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur. İşğal olunmuş bu ərazilərdən Azərbaycanın bir milyondan çox vətəndaşı zorla qovulub, çıxarılıb, yerindən-yurdundan didərgin düşüb, indi çadırlarda yaşayırlar. Bu, yəni Azərbaycan torpaqlarının işğal olunması və işğal olunmuş torpaqlardan vətəndaşlarımızın çıxarılması, onların çadırlarda ağır şəraitdə yaşaması qəlbimizin böyük yarasıdır. Ermənistan təcavüzü Azərbaycanı yaralayıbdir. Bu yara böyük, ağır yaradır. Bu yara odur ki, torpaqlarımızın bir qismi işğal altındadır. Bu yara ondan ibarətdir ki, bir milyondan çox əhalimiz köçkün vəziyyətindədir, ağır şəraitdə, çadırlarda yaşayır. Bu, bizim dərdimizdir. Bu, xalqımızın başına gələn bəladır. Bunun səbəbləri məlumdur. Bu gün bu barədə izahat verməyə ehtiyac yoxdur. Mən bu faktı sadəcə qeyd edirəm.

Bizim əsas vəzifəmiz Azərbaycan xalqını bu bəladan qurtarmaqdır. Bu gün, bu bayram günü qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünü qorumaq, torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda, Ermənistan təcavüzünə qarşı apardığı müharibədə xalqımız böyük itkilər, qurbanlar veribdir. Azərbaycanın igid övladları qəhrəmancasına döyüşüblər, vuruşublar, şəhid olublar, canlarını qurban veriblər. Azərbaycanın müstəqilliyi, ərazi bütövlüyü yolunda, torpaqlarımızın müdafiəsi yolunda canlarını qurban vermiş Azərbaycan övladlarının xatirəsini qəlbimizdə əbədi yaşadacağıq. Eyni zamanda, biz o igidlik nümunələrindən istifadə edərək xalqımızda qəhrəmanlıq əhval-ruhiyyəsini daha yüksəklərə qaldırmalıyıq. Bu, bizim müstəqilliyimizi, ərazi bütövlüyümüzü qorumaq üçün əsas şərtidir, əsas amildir.

Bildiyiniz kimi, iki il bundan öncə müharibə dayandırılmışdır. Ermənistan ilə Azərbaycan arasında döyüşlərdə atəşkəs haqqında sazişə razılıq vermişik, məsələnin sülh yolu ilə həll olunması üçün çox səylər göstərmişik və bu gün də göstəririk. Biz hesab edirik ki, iki il bundan öncə düz addım atmışıq, doğru qərar qəbul etmişik. Bu qərar yalnız və yalnız Azərbaycan xalqının sülhsevər xalq olduğunu dünyaya bir daha nümayiş etdirir. Amma eyni zamanda bu qərar məsələnin sülh yolu ilə həll olunub Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi üçün qəbul olunubdur.

Bu iki il müddətində görülən işlər sizə məlumdur. Biz bütün imkanlardan istifadə etmişik. Beynəlxalq təşkilatların, böyük dövlətlərin imkanlarından, Ermənistan ilə birbaşa aparılan danışıqlardan, bütün başqa imkanlardan istifadə etmişik və edirik. Bu proses davam edir. Bu gün ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan dövlətinin, Azərbaycan xalqının sülhsevər siyasəti öz nəticəsini verəcək və Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarının sülh yolu ilə azad edilməsinə, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpasına, sərhədlərinin toxunulmazlığına nail olacağıq. Bu, o deməkdir ki, biz heç vaxt ərazimizin, torpağımızın bir qarışını belə heç kəsə bağışlaya, verə bilmərik.

Biz Qafqazda, bölgəmizdə sülhün bərqərar olmasını istəyirik. Bu, həm bizim üçün, həm də Qafqazdakı, bölgəmizdəki bütün dövlətlər, xalqlar üçün zəruri amildir. Biz buna nail olmaq istəyirik. Ancaq bu, yalnız və yalnız Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunması şərti ilə bağlıdır. Biz heç kəsin torpağına göz dikmirik, baxmayaraq ki, keçmiş zamanlarda Azərbaycanın torpaqlarının bir qismi əlindən gedibdir. Xalqımız əldən getmiş torpaqların nisgilini indi də çəkir. İndi də Göyçə mahalı, Zəngəzur deyəndə xalqımızın ürəyi ağrıyır, xalq o torpaqların arzusu ilə yaşayır. Amma eyni zamanda Azərbaycan Respublikası dövlət müstəqilliyini əldə edərkən beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tanınmış sərhədləri çərçivəsində olan ərazimizi biz heç vaxt heç kəsə verməyəcəyik.

Bu barədə bizim təkliflərimiz aydındır: Ermənistanın silahlı dəstələri işğal olunmuş ərazilərdən çıxmalı, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü təmin edilməli, Azərbaycan beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tanınmış sərhədlərinin sahibi olmalıdır. Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tamamilə aradan qaldırılması üçün Azərbaycan Respublikasının, Azərbaycan dövlətinin tərkibində Dağlıq Qarabağa yüksək muxtariyyət statusu verməyə hazırıq. Biz bu şərtlər əsasında danışıqlar aparırıq və həmin şərtlər daxilində tam sülhün əldə edilməsini istəyirik və buna nail olmağa çalışacağıq. Dünya da bilməlidir ki, bizim şərtlərimiz ədalətli, sülhsevər şərtlərdir. Eyni zamanda, yenə də deyirəm, biz ərazimizin hər bir qarışını qoruyacağıq, onun sahibi olmağa çalışacağıq. Əgər bu şərtlər çərçivəsində istədiyimizə nail olmasaq, nəyin bahasına olursa-olsun – canımızın, qanımızın, gücümüzün bahasına biz işğal olunmuş torpaqlarımızı azad edib Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin edəcəyik. Buna hamı əmin ola bilər.

Təəvvür edə bilərsiniz ki, belə ağır şəraitdə dövlət müstəqilliyini əldə saxlamaq, möhkəmləndirmək nə qədər çətindir. Ancaq biz buna qadirik, bunu edirik və gələcəkdə də edəcəyik. Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə etdikdən sonra təəssüflər olsun ki, xarici təcavüzlə yanaşı, daxildə də ictimai-siyasi vəziyyət sabit olmayıb. Azərbaycanın daxilində olan çəkişmələr, hakimiyyət mübarizəsi, ayrı-ayrı silahlı dəstələrin çirkin məqsədləri həyata keçirmək iddiaları xalqımızı ağır vəziyyətə salmışdır.

Uç il bundan əvvəl, 1993-cü ilin may – iyun aylarını xatırlayın. Azərbaycan nə vəziyyətdə idi! Artıq vətəndaş müharibəsi başlanmışdı. Azərbaycan parçalanırdı, böyük fəlakət qarşısında idi. Fəlakət artıq baş vermişdi. Allaha şükürlər olsun ki, Azərbaycan xalqının iradəsi, müdrikliyi, yüksək mənəvi keyfiyyətləri bizi bu bəlalardan qurtardı. Amma bu bəlalardan öz-özünə xilas olmadıq. Azərbaycanın dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsi, müstəqilliyimizin qorunub saxlanması yolu ilə, dövlətimizin artıq böyük qüdrətə malik olması sayəsində biz vətəndaş müharibəsinin qarşısını aldıq, Azərbaycan Respublikasının parçalanmasının qarşısını aldıq, ölkəmizi bu bəlalardan xilas etdik.

Təəssüflər olsun ki, Azərbaycanın daxili düşmən qüvvələri sonrakı dövrdə də öz iddialarından, cəhdlərindən əl çəkmədilər. 1994-cü ilin oktyabrında, 1995-ci ilin martında

Azərbaycanda dövlət çevrilişinə göstərilən cəhdlər, terrorçu dəstələrin mövcud olması və nəinki dövlət xadimlərinə, həm də xalqa, adi vətəndaşlara qarşı terrorçuluq etməsi halları Azərbaycanın həmin illərdəki gerçəklidir. Biz bunu unuda bilmərik. Bunların da öhdəsindən gələ bildik, bunların da qarşısı alındı. Azərbaycan 1994-cü ilin oktyabr, 1995-ci ilin mart bəlasından xilas oldu. Cinayətkar dəstələri, qrupları, yəni Azərbaycanı dağıtmağa cəhd edən qüvvələri zərərsizləşdirdikdən sonra daxili ictimai-siyasi sabitliyi bərqərar edə bildik.

Bu, son üç ildə Azərbaycan dövlətçiliyinin, dövlət müstəqilliyimizin qorunub saxlanmasının böyük tarixidir. Ola bilər, zaman baxımından üç il böyük vaxt deyildir. Amma bu üç il müddətində Azərbaycan xalqının keçdiyi yol, ölkəmizin həyatında baş vermiş proseslər, təhlükələr və bunların qarşısının alınması həmin illərin nə qədər ağır, çətin bir dövr olduğunu, eyni zamanda Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsi üçün nə qədər əziyyətli dövr olduğunu bir daha sübut edir. Bu bayram günündə böyük iftixar hissi ilə qeyd edirəm ki, biz Azərbaycanı o bəlalardan, vətəndaş müharibəsindən, parçalanmaqdan xilas etdik, Azərbaycanı qoruyub saxladıq. Bu gün müstəqil Azərbaycan qüdrətli, özünü qorumağa qadir olan dövlətdir.

Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycanın müstəqilliyinə qəsd edən daxildəki qüvvələr, ayrı-ayrı cinayətkar yollarla ölkəmizə zərbə vurmağa cəhd göstərən qüvvələr artıq özləri üçün nəticə çıxarıblar. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycandan kənar da onlara havadarlıq, himayədarlıq edən qüvvələr də özləri üçün nəticə çıxarıblar. Onlar da, onların Azərbaycandakı tör-töküntüləri, ölkəmizin hüduqlarından qaçıb kənar da gizlənənlər və Azərbaycana qarşı təxribat əməliyyatları aparən adamlar da bilməlidirlər ki, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini sarsıtmaq mümkün deyildir. Azərbaycan özünü qoruyub saxlamağa qadirdir və bundan sonra heç vaxt ölkəmizin dövlət müstəqilliyinə zərər vurulmasına imkan verməyəcəyik.

Müstəqillik dövründə, xüsusən son üç ildə Azərbaycan dünya miqyasında özünə layiq yer tutubdur. Dünyanın demək olar, əksər dövlətləri ilə Azərbaycanın diplomatik əlaqələri var. Azərbaycan dünyanın bütün beynəlxalq təşkilatlarının üzvüdür, dünyanın böyük dövlətləri ilə qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr yaradıbdır. Azərbaycan ilə bu dövlətlər arasında çox mühüm əhəmiyyət kəsb edən müqavilələr, sazişlər imzalanıbdır. Qonşu dövlətlərlə Azərbaycanın dostluq, əməkdaşlıq əlaqələri var. Əgər Ermənistan Azərbaycana qarşı təcavüz edibsə, ölkəmizi əhatə edən bütün başqa dövlətlərlə, yaxın-uzaq qonşularımızla səmimi dostluq, əməkdaşlıq əlaqələrimiz mövcuddur və çox sürətlə inkişaf edir. Bunlar hamısı müstəqil Azərbaycan dövlətinin beynəlxalq aləmdə əldə etdiyi nailiyyətlərdir.

Bu ilin aprelində biz beynəlxalq aləmdə yeni bir addım atmağa nail olduq. Avropa Birliyi ilə əməkdaşlıq və tərəfdaşlıq haqqında saziş imzaladıq. İndi Avropa Şurası ilə də əməkdaşlıq haqqında belə bir saziş imzalamağa hazırlaşır və onun şərtləri üzərində işləyirik.

Bunlar hamısı Azərbaycanın dövlət siyasətinin nəticəsidir. Azərbaycanda hüquqi demokratik, dünyəvi dövlət qurulur. Hesab edirəm ki, bu illərdə dövlət quruculuğu sahəsində çox dəyərli işlər görülüb və böyük nailiyyətlər əldə edilibdir. Biz dünyaya bəyan etmişik və bu gün bir daha bəyan edirəm ki, Azərbaycanın dövlət quruculuğu prinsipləri demokratiya prinsiplərinə əsaslanır. Azərbaycanda demokratik prinsiplər bərqərar olubdur, siyasi plüralizm hakimdir, hamıya bütün azadlıqlar verilibdir. İnsan azadlığı, vicdan, din, mətbuat azadlığı Azərbaycanda bərqərar olmuş prinsiplərdir. Məhz bu demokratik prinsiplərin əsasında gördüyümüz işlər nəticəsində keçən il Azərbaycan Respublikasının ilk demokratik konstitusiyası qəbul olunub, demokratik seçki yolu ilə, çoxpartiyalılıq prinsipi əsasında parlament seçilibdir.

Bunlar Azərbaycan xalqının həyatında tarixi hadisələrdir. Azərbaycanın ilk demokratik konstitusiyası ölkəmizin həyatının bütün sahələrində demokratiyanın yaranması, geniş inkişaf etməsi üçün əsas qanun və böyük bir proqramdır. Əminəm ki, Azərbaycanın ilk demokratik konstitusiyası xalqımızın demokratiya, milli dövlətçilik yolu ilə getməsini təmin edəcəkdir və gələcək nəsillərə sivilizasiyalı, yüksək səviyyəli, dünya demokratiyasında özünəməxsus yer tutan müstəqil Azərbaycan dövləti gətirib çatdıracağıq.

Biz keçmiş ictimai-siyasi quruluşdan imtina etmişik. Bu gün bəyan edirəm ki, Azərbaycan heç vaxt yenidən belə bir quruluşa qayıda bilməz. Biz müstəqil dövlətik, Dünya Birliyində olan dövlətlərlə sıx əlaqələr yaradıraq. Qeyd etdiyim kimi, beynəlxalq təşkilatların,

demək olar, əksəriyyətinin üzvüyük. O cümlədən Müstəqil Dövlətlər Birliyinin də üzvüyük. Ancaq biz Sovetlər İttifaqının yenidən bərpa olunmasına heç vaxt razı ola bilmərik və yenidən heç bir dövlətin tərkibinə daxil ola bilmərik. Bizim gələcək yolumuz müstəqillik, demokratiya yoludur. İqtisadiyyatımız demokratik prinsiplər əsasında qurulub, yaradılıb inkişaf etdiriləcəkdir. Bu, gələcək həyatımızın əsas prinsipləri, əsas proqramlarıdır.

Biz respublikamızı dünya üçün açmışıq, qapılarımız hamı üçün açıqdır. Böyük məmnuniyyət hissi ilə qeyd edə bilərəm ki, son illər bu siyasətimiz gözəl nəticələr veribdir. Dünyanın bir çox böyük şirkətləri – neft şirkətləri və başqa sahələrdəki şirkətlər artıq ölkəmizə gəliblər, Azərbaycanla müştərək iş görürlər, sərmayə qoyurlar. 1994-cü ilin sentyabrında dünyanın böyük şirkətləri ilə imzalanmış və "Əsrin müqaviləsi" adlandırılan neft müqaviləsi artıq dünyada məşhurdur. O, bir çox ölkələrdə rəğbət qazanıb, bəzi ölkələrdə də qısqanclıq hissi oyadıbdır. Ancaq o da, bu da onu göstərir ki, biz doğru yol seçmişik, düz iş görmüşük, xalqımızın bu günü və gələcəyi üçün böyük bir iqtisadi addım atmışıq.

Biz bu yolu davam etdiririk. Bildiyiniz kimi, Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı neft yataqlarının dünyanın bir neçə böyük şirkəti ilə müştərək işlənməsi, üçün 1995-ci ilin noyabrında yeni bir müqavilə imzalanıbdır. İndi daha bir yeni müqavilənin layihəsi hazırlanır. Bu il iyunun əvvəlində Azərbaycanda böyük beynəlxalq sərgi keçiriləcəkdir. Bu, üçüncü sərgidir, yəni Azərbaycanda dalbadal üç ildir belə sərgi keçirilir. Həmin sərgidə dünyanın neft hasil edən, demək olar, bütün ölkələrinin şirkətlərinin nümayəndələri təmsil edilir. Beləliklə, Azərbaycan dünya tarixində tutduğu yeri, yəni neft diyarı tək tanınmış ölkə kimi öz yerini yenidən tutur. Böyük bir neft ölkəsi, neft sənayesi mərkəzi kimi Azərbaycana maraq göstərilir və qeyd etdiyim kimi, bu sərgiyə dünyanın neft hasilatı ilə məşğul olan bütün ölkələrindən şirkətlər, dövlət nümayəndələri gələcəklər.

Bunlar hamısı bizim sərbəst iqtisadiyyat yolu ilə getməyimizi sübut edir. Azərbaycan iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatı ilə inteqrasiyasını nümayiş etdirir. Bunlar hamısı onu göstərir ki, biz öz yolumuzla, müstəqil yolla gedirik.

Azərbaycanın iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək üçün biz islahatlar aparırıq. İslahatların aparılması üçün bir neçə qanun, o cümlədən özəlləşdirmə haqqında qanun, proqram qəbul olunubdur və həyata keçirilir. Aqrar sektorda islahatların aparılması üçün qanunlar qəbul olunubdur. Yaxın günlərdə torpaq islahatı haqqında, banklar haqqında, iqtisadiyyatı sərbəstləşdirmək, xarici ölkələrlə iqtisadi əlaqələri sərbəstləşdirmək üçün qanunlar və fərmanlar qəbul ediləcəkdir. Bunlar hamısı bir daha sübut edir ki, biz iqtisadiyyatımızı yeni prinsiplər əsasında qururuq və keçmiş iqtisadi formalara heç vaxt qayıda bilmərik. Ola bilər, bu islahatların, tədbirlərin həyata keçirilməsi müəyyən mərhələdə iqtisadiyyatımızı indiki ağır vəziyyətdə saxlayacaq, xalqın rifahının yaxşılaşdırılması üçün bəlkə o qədər də sürətli tədbirlər görmək mümkün olmayacaqdır. Ancaq bunlar hamısı yaxın vaxtlarda özünün çox gözəl nəticələrini verəcəkdir. Mən buna tam əminəm.

İqtisadiyyat, dövlət quruculuğu, demokratiyanın inkişafı sahəsində görülən bütün bu işlər müstəqil Azərbaycan dövlətinin möhkəmlənməsinə, xalqımızın, vətəndaşlarımızın rifahının yaxşılaşdırılmasına yönəldilibdir.

Bilirik ki, indi respublikamız iqtisadi böhran içərisindədir. Böhrandan çıxmaq üçün ciddi addımlar atırıq, bunu artıq dedim. İqtisadi böhran nəticəsində xalqın, vətəndaşların yaşayışı, şübhəsiz ki, ağırdır, çətindir. Bizi ən çox narahat edən qaçqın vətəndaşlarımızın vəziyyətidir. Onların vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün lazımı tədbirlər görülür və bundan sonra da görülməkdədir. Əhalinin iqtisadi vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün bu günlərdə sizə məlum olan sərəncamlar imzalamışam. Bunlar əhalinin bir çox təbəqələrinə verilən müavinətlərin artırılması, maaşların artırılması və başqa tədbirlər barədədir. Şübhəsiz ki, bu tədbirlər əhalinin iqtisadi vəziyyətini biz istədiyimiz səviyyəyə gətirib çıxarmayacaq, ancaq indiki mərhələdə bunu müəyyən qədər yaxşılaşdıracaqdır. Sizi əmin edirəm ki, bu sahədə gərgin iş gedir və gələcəkdə yeni tədbirlər görülməkdədir. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, respublikamız bu iqtisadi böhran vəziyyətindən də tədricən çıxacaq və xalqımızın, vətəndaşlarımızın rifahı günbəgün yaxşılaşacaqdır. Mən buna tam əminəm.

Qarşımızda duran vəzifələri həyata keçirmək, xalqımızı xoşbəxt günlərə çıxarmaq üçün hamımız qüvvələrimizi birləşdirməliyik. Keçən il Azərbaycanın ilk demokratik konstitusiyasının qəbul olunması, parlamentə ilk demokratik seçkilərin keçirilməsi və onun fəaliyyətə başlaması, dövlət tərəfindən görülən bir neçə tədbirlər onu göstərir ki, biz respublikamızda xalqın, vətəndaşların birliyinə nail olmuşuq. Ancaq hesab edirəm ki, bu birliyi daha da gücləndirməli, söylərimizi daha da artırmalıyıq.

Azərbaycanda demokratiya, siyasi plüralizm hökm sürür və bundan sonra da olacaqdır. Heç kəs narahat olmasın ki, demokratiya, yaxud siyasi plüralizm müəyyən qədər məhdudlaşdırılacaq. Biz buna yol verməyəcəyik. Bundan sonra daha geniş şərait yaranacaqdır. Çoxpartiyalı sistem bərqərar olubdur, hər bir partiyanın fəaliyyət göstərməsinə imkan verilib və bundan sonra da veriləcəkdir. Bunlar bizim daxili mənəviyyatımızın ifadəsidir, dövlət quruculuğu sistemi barədə istək və arzularımızdır. Heç kəs düşünməsin ki, bunlar kiminsə sayəsində, hansı qüvvənin təsiri sayəsində olub, yox. Biz, yəni hakimiyyətdə olan şəxslər, bir prezident kimi mən Azərbaycanda demokratiyanın gündən-günə inkişaf etməsini ölkəmizin bu günü və gələcəyi üçün zəruri amil hesab edirəm və bundan ötrü bütün söylərimizi göstərmişəm və indən sonra da göstərəcəyəm.

Amma bununla yanaşı, biz yaxın keçmişdə Azərbaycanın həyatında baş vermiş hadisələrin yenidən təkrar olunmasına yol verməyəcəyik. Bunu hamı bilməlidir. Hər öz fikrini bildirə bilər, istədiyi şeyi qəzetdə yazsa, öz partiyasının siyasətini həyata keçirə bilər. Ancaq bunların heç birisi silahlı dəstələrlə, silahlı qüvvələrlə, qanun pozuntusu ilə olmamalıdır. Qanunun aliliyi təmin edilməlidir və hər bir vətəndaş qanuna tabe olmalıdır. Biz öz tərəfimizdən qanunun aliliyini təmin etməyə çalışacağıq və hər bir vətəndaşı da qanuna tabe olmağa dəvət edirəm. Bu prinsiplər əsasında bundan sonra vətəndaş birliyini, həmrəyliyini daha da möhkəmləndirmək, yüksəklərə qaldırmağıq. Güman edirəm ki, artıq buna nail olmuşuq və bundan sonra atdığımız addımlar isə birliyimizi daha da möhkəmləndirəcəkdir. Mən buna əminəm.

Məhz bunların nəticəsində beynəlxalq aləmdə Azərbaycan Respublikasının nüfuzu getdikcə artır. Biz beynəlxalq təşkilatlarda sözumüzü açıq-aydın, ürəklə deyir, istədiyimiz fikirləri irəli sürür, təkliflərimizi veririk. Dünyanın bir çox dövlətləri ilə, o cümlədən böyük, iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş dövlətlərlə qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr qurmuşuq və bunlar bizə səmərələr gətirir, eyni zamanda beynəlxalq aləmdə Azərbaycanın nüfuzunu daha da yüksəklərə qaldırır. Bunlar hamısı Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin nailiyyətləridir. Biz bunlarla fəxr edirik, eyni zamanda bunları gələcək işlərimiz üçün əsas hesab edirik. Yəni bu sahədə görəcəyimiz işlər, qarşımızda duran vəzifələr hələ çoxdur. Bu vəzifələri bundan sonra da layiqincə həyata keçirməliyik.

Məhz bunların nəticəsidir ki, Azərbaycanın milli bayramı münasibətilə dünyanın bir çox dövlətlərinin başçıları bizi təbrik ediblər, təbrik məktubları, teleqramları göndəriliblər. Məhz bunun nəticəsidir ki, Azərbaycanda dünyanın bir çox ölkələrinin səfirlikləri təmsil olunub, onlar burada sərbəst fəaliyyət göstərir və qarşılıqlı əlaqələr qurmağımız üçün böyük xidmətlər göstərirlər.

Bu bayram günü dünyanın bütün xalqlarına, dövlətlərinə sülh və əmin-amanlıq, əməkdaşlıq naminə bu salondan Azərbaycan salamını göndərirəm. Bəyan edirəm ki, müstəqil dövlət kimi Azərbaycan sülhü bərqərar etmək, möhkəmləndirmək, iqtisadi əlaqələri inkişaf etdirmək üçün bütün dövlətlərlə əməkdaşlığa hazırdır və biz bundan sonra da söylərimizi göstərəcəyik.

Milli bayramı münasibətilə Azərbaycanı təbrik edən dövlət başçılarına və bugünkü mərasimdə iştirak edən xarici dövlətlərin səfirlərinə təşəkkür edir və onlara Azərbaycan xalqının hörmət və ehtiramını bildirirəm.

Bu gün, milli bayram günü biz keçmişimizi qiymətləndirməli, əldə etdiyimiz nailiyyətləri doğru-düzgün, ədalətlə təhlil etməli, gələcəyə baxmalıyıq. Azərbaycanın böyük gələcəyi var. Gələcək nəsillər haqqında düşünməliyik. Azərbaycanın gəncləri, gənc nəsli, Milli Ordusu, bu orduda xidmət edən gənclər ölkəmizin bu günü və gələcəyi haqqında daim düşünməlidirlər,

xalqımıza, Vətənimizə, millətimizə sədaqətlə xidmət etməlidirlər. Mən əminəm ki, belə də olacaqdır.

Hamınızı Azərbaycanın dövlətçiliyinin möhkəmlənməsi, ölkəmizin gələcəyi, müstəqil Azərbaycan dövlətinin qüdrətlənməsi naminə yeni fəaliyyətə, birliyə, əməkdaşlığa dəvət edirəm.

Sizi, Azərbaycanın bütün vətəndaşlarını bu bayram münasibətilə təbrik edir, hamınıza, Azərbaycanın hər bir vətəndaşına cansağlığı, xoşbəxtlik, səadət, uğurlar arzulayıram. Hamınıza birlikdə müstəqil Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyə çıxmasını arzu edirəm. Sağ olun.

Azərbaycan.- 1995.-30 may. S 1, 2